

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФАРМАЦІЇ

«СОЦІАЛЬНА ФАРМАЦІЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

МАТЕРІАЛИ
XI міжнародної
науково-практичної
конференції

30 КВІТНЯ 2026 РОКУ
М. ХАРКІВ

УДК 615.2: 614.39

**ДОСЛІДЖЕННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ХВОРИХ
НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ 2 ТИПУ
В РАМКАХ ПРОГРАМИ «ДОСТУПНІ ЛІКИ»**

Терещенко Л. В., Абдулаєва Ю. Р.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

socpharm@nuph.edu.ua

Анотація. Державна політика протидії поширенню цукрового діабету (ЦД) передбачає покриття потреб у діагностиці, лікуванні та профілактиці захворювання, що сприяє покращенню епідеміологічної ситуації й ефективному лікуванню. В Україні це відбувається через державну компенсацію медичних витрат пацієнтів [1]. В умовах обмеженості ресурсів вітчизняної охорони здоров'я та її реформування у бік впровадження більш соціально адаптованих моделей надання населенню лікарської допомоги, аналіз соціально-економічної доступності лікарських засобів (ЛЗ) для лікування хворих на цукровий діабет набуває особливого значення. У статті досліджується рівень фармацевтичного забезпечення пацієнтів з діабетом 2 типу на прикладі аптеки «Подорожник».

Ключові слова: цукровий діабет, антидіабетичні лікарські засоби, доступність, фармацевт, фармацевтичний ринок.

Annotation. The state policy to counteract the spread of diabetes mellitus (DM) provides for covering the needs for diagnosis, treatment and prevention of the disease, which contributes to the improvement of the epidemiological situation and effective treatment. In Ukraine, this happens through state compensation for patients' medical expenses. In the context of limited resources of domestic health care and its reform towards the introduction of more socially adapted models of providing medical care to the population, the analysis of the socio-economic availability of medicines for the treatment of patients with diabetes mellitus is of particular importance. The article examines the level of pharmaceutical provision for patients with type 2 diabetes on the example of the "Podorozhnik" pharmacy.

Keywords: diabetes mellitus, antidiabetic drugs, availability, pharmacist, pharmaceutical market.

Вступ. За даними ВООЗ поширеність діабету стрімко зростає, що обумовлене недосконалістю заходів запобігання розвитку захворювання та

обмеженим доступом людей до медичної допомоги [14]. В Україні спостерігається стрімке зростання захворюваності на цукровий діабет, особливо 2-го типу, що охоплює понад 1,3 млн людей, причому майже половина випадків залишається недіагностованою [2,12]. Повномасштабна війна, стрес, ожиріння та низька фізична активність призвели до того, що діабет, який раніше вважався типовим захворюванням лише для людей похилого віку, зараз все частіше діагностується у молодих людей [3]. Програма «Доступні ліки» стала ключовим інструментом підтримки пацієнтів, поступово трансформуючись із системи відшкодування лише пероральних препаратів у комплексне забезпечення життєво необхідними засобами. Програма розпочалася у квітні 2017 року, коли вона покривала лише таблетовані препарати для лікування діабету 2 типу [4]. З жовтня 2021 року інсулінові препарати перейшли до сфери управління Національної служби здоров'я України (НСЗУ). Це дозволило пацієнтам з діабетом 1 типу отримувати їх безкоштовно або з невеликою доплатою за електронним рецептом у будь-якій аптеці-учасниці [5]. Вартість рецептів повністю або частково відшкодовується за рахунок Державного бюджету [5]. З жовтня 2023 року до програми були додані тест-смужки для визначення рівня глюкози в крові, що критично важливо для самоконтролю пацієнтів, особливо тих, хто має інсулінозалежний діабет [6].

Мета: провести аналіз соціально-економічної доступності препаратів для лікування цукрового діабету 2 типу за програмою «Доступні ліки» в мережевій аптеці, що працює в одному з обласних центрів України.

Матеріали та методи. Організація процесу фармацевтичного забезпечення населення та основні показники економічної доступності ліків, представлені в аптеці «Подорожник». Вивчення номенклатурного асортименту ЛЗ здійснили згідно з Державним реєстром ЛЗ України [7] і Анатомо-терапевтично-хімічною класифікацією (Anatomical Therapeutic Chemical, ATC) [8]. Як інформаційні матеріали використали джерела: Державний реєстр лікарських засобів України, показники управлінського та бухгалтерського обліку (дані за 2023–2025 роки) аптеки, яка здійснює обслуговування пацієнтів за програмою «Доступні ліки». Були використані методи маркетингового аналізу, включаючи аналітичний, порівняльний та узагальнюючий інформацію.

Результати дослідження. За даними Державного експертного центру МОЗ України, станом на серпень 2025 року в Україні було зареєстровано 205 торгових назв протидіабетичних монопрепаратів, без урахування форм випуску [7]. Структура фармацевтичного ринку ЛЗ із категорії A10 «Антидіабетичні препарати» сформована з монопрепаратів, їхня частка склала 83%, комбінованих препаратів — 14,98%, рослинні гіпоглікемічні склали — 2,02%.

Для визначення доступності ЛЗ для лікування ЦД 2 типу було проведено дослідження ЛП в аптечному закладі «Подорожник». У липні 2022 року заклад уклав договір з НСЗУ та був підключений до програми «Доступні ліки», що створило умови для покращення доступності ліків для пацієнтів з діабетом.

Станом на серпень 2025 року метформін залишався ключовим компонентом програми реімбурсації та препаратом першої лінії для лікування діабету 2 типу [9]. Пацієнти можуть отримати його безоплатно або з невеликою доплатою за електронним рецептом [6]. Аналізу порівнюючи отримані дані досліджень можна стверджувати, що кількість торговельних найменувань ЛЗ в аптечному закладі має значне відхилення від реєстру та характеризується повільним темпом розширення асортименту монопрепаратів метформіну. Відсоткове співвідношення наявності, щодо кількості зареєстрованих ЛЗ знижується, і у 2025 р. становить 36,03 %, що є значним розривом між зареєстрованою і фактичною кількістю представлених ЛЗ [7]. У таблиці 1 наведені дані аналізу зареєстрованих та фактично представлених в аптеці торговельних назв групи А10ВА метформіну у 2023–2025 рр.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз зареєстрованих та фактично представлених в аптеці торговельних назв групи А10ВА метформіну у 2023–2025 рр.

Роки	Кількість торговельних назв		Питома вага відносно реєстру, %
	Державний реєстр ЛЗ	Аптека «Подорожник»	
2023	92	34	38,0
2024	95	36	37,89
2025	111	40	36,03

В реєстрі налічується велика кількість торгових назв, представлених як вітчизняними («Київмедпрепарат», «Астрафарм», «Київський вітамінний завод»), так і іноземними виробниками (Sandoz, Teva, Merck) [7]. Результати аналізу показали, що в аптеці представлені переважно монопрепарати метформіну іноземного виробництва, їхня частка від загальної кількості становила 55%, а українських виробників – 45%.

У таблиці 2 порівнюється доступність метформіну з переліком ЛЗ, що підлягають відшкодуванню вартості [10-12]. Результати аналізу показують, що наявність відповідно до реєстру ЛЗ програми «Доступні ліки» змінилася. За 2023–2024 рр. було зростання у відсотку наявності на 1,9, що свідчить про розширення кількості ЛП метформіну. На 2025 р. відбувся спад по наявності на

3,56%, що може бути пов'язано недостатньою наповненістю асортименту у зв'язку з оновленням і доповненням переліку.

Таблиця 2

Аналіз наявності ЛП метформіну (А10ВА) з переліком для реімбурсації

	Кількість торговельних назв		Питома вага відносно переліку, %
	«Доступні ліки»	Аптека «Подорожник»	
2023	41	22	53,66
2024	45	25	55,56
2025	50	26	52,00

Важливим індикатором соціально-економічної ефективності реалізації державної програми «Доступні ліки» є рівень (%) компенсації вартості відпущених із аптек ЛП. На наступних рисунках 1-4 наведені дані питомої ваги (%) відшкодованих, тобто реімбурсованих ЛП, які були виписані лікарями за державною програмою «Доступні ліки» за кількісним параметром, а саме у натуральних вимірах [10-12].

Проведений аналіз наявності в аптеці ЛЗ метформіну, що підлягають повному або частковому відшкодуванню в межах програми реімбурсації, засвідчив суттєву диференціацію їх доступності за категоріями відшкодування. Серед представлених ЛЗ кількість позицій, що відпускалися без доплати, становила 5 найменувань у 2023 та 2025 рр., тоді як у 2024 р. їх кількість зменшилася до 3. Разом з тим, асортимент ЛЗ, які вимагали часткової доплати, варіював у межах 17–22 торговельних назв, що свідчить про переважання саме цієї категорії у структурі аптечного асортименту (рис.1).

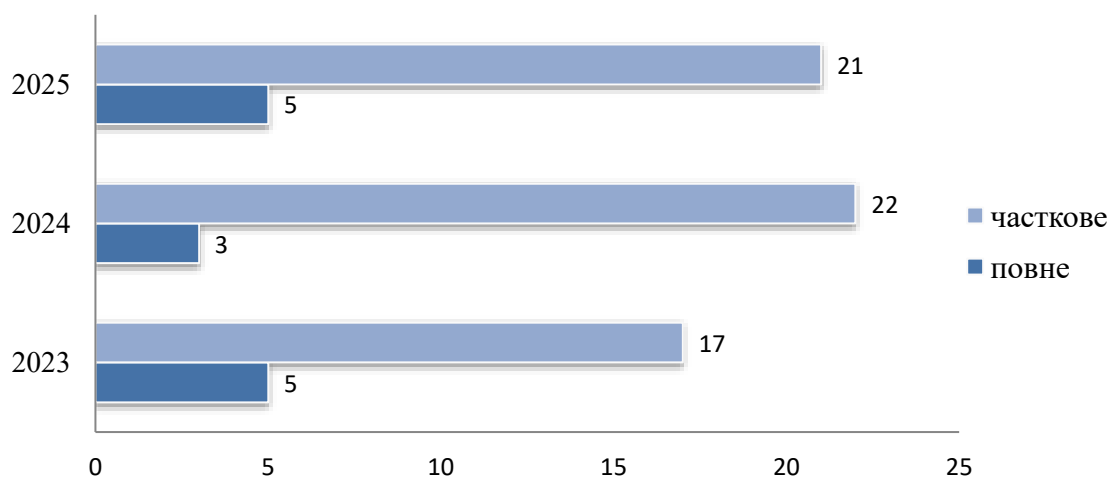

Рис. 1 Аналіз наявності в аптеці згідно програми «Доступні ліки» за категоріями часткового та повного відшкодування вартості ЛЗ

Дані рис.2 показують, що найбільшу суму доплати серед наявних в аптеці препаратів у 2023 р. мали Метамін N60 і 90, Метформін-Астрафарм N60, Діаформін №60 та Метформін Тева N30 у дозуванні 1000мг, також Метформін Сандоз 500 та 850 мг N120. Повному відшкодуванню підлягали препарати: Метамін 500мг N60, Метамін 850мг N60 і N100, Діаформін CP 1000мг і Метафора 1000мг N60.

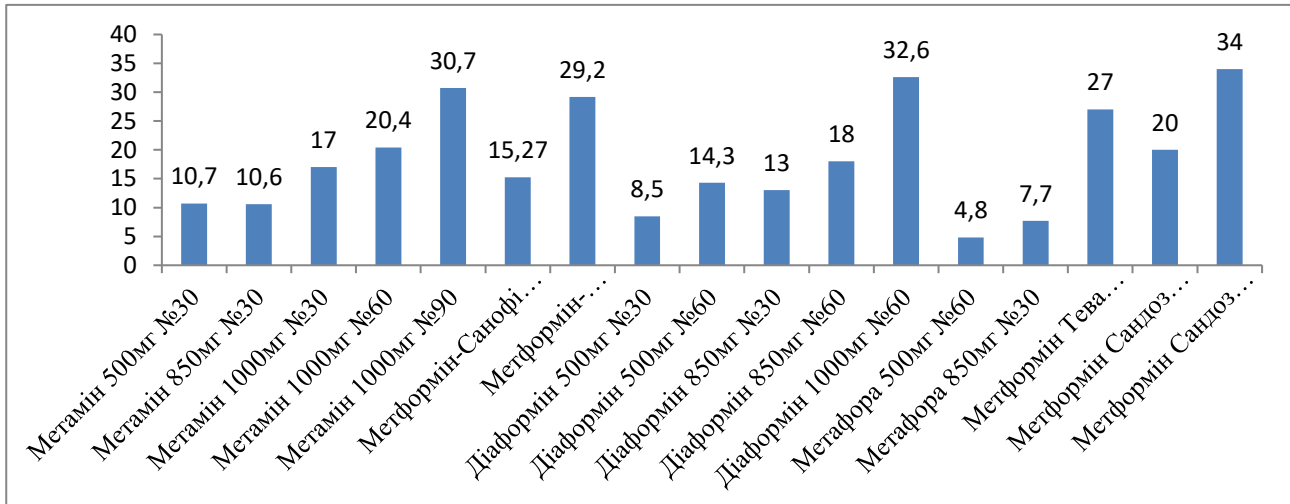

Рис. 2 Наявність торговельних назв монопрепаратів метформіну з доплатою за 2023 р.

За даними рис.3 можна визначити, що у 2024 році більші суми доплати мали ті самі ЛП, що і у минулому році, але ще з'явилися Метформін Тева 1000 мг N90 і Метфогама 850мг №120 з доплатою 84,8 і 88,9 відповідно. Без доплати були в наявності Діаформін CP і Метафора SR 1000мг №60, Метформін-Астрафарм 850мг №90.

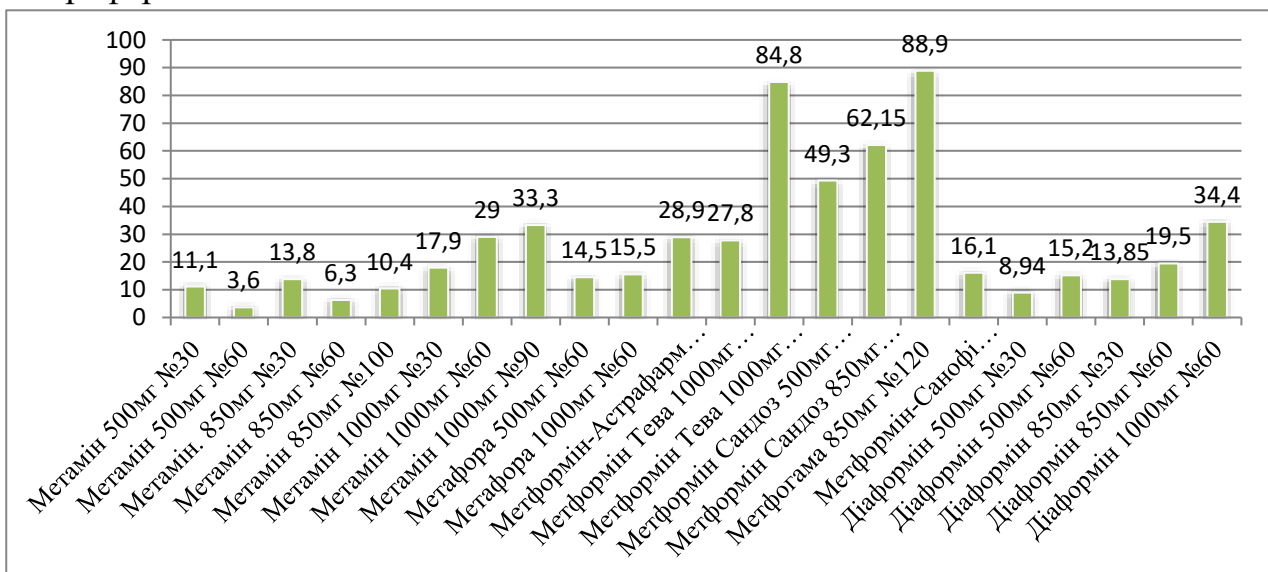

Рис.3 Наявність торговельних назв монопрепаратів метформіну з доплатою за 2024

Як бачимо, позитивною характеристикою процесу, який ми досліджували є зростання питомої ваги (%) відшкодованих ЛП, у натуральних вимірах аналізу.

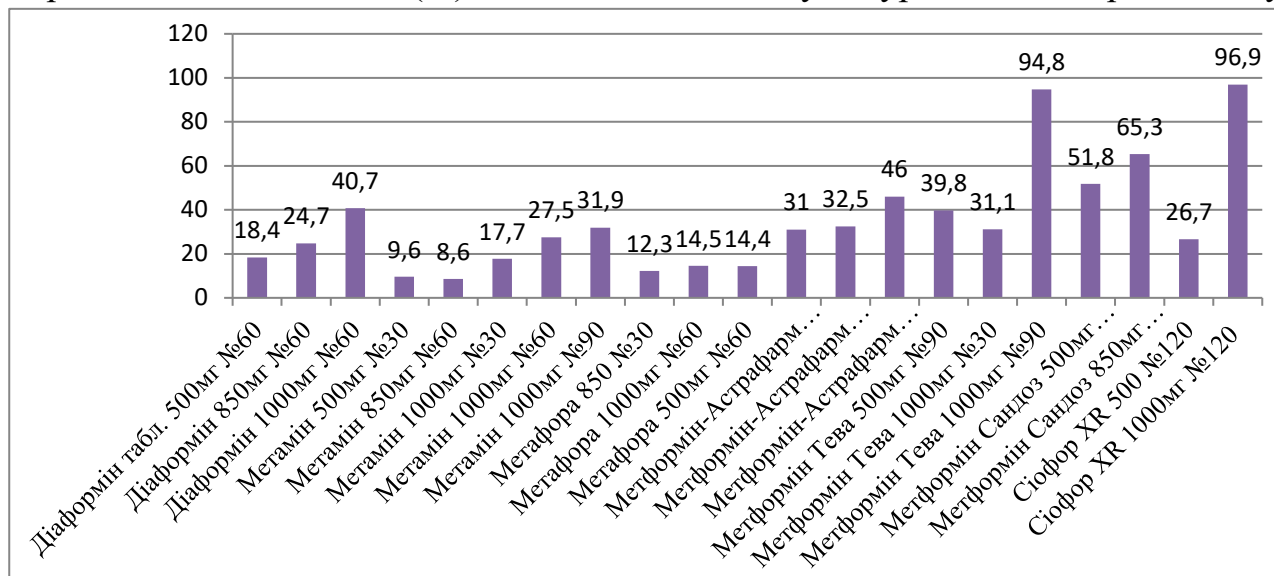

Рис. 4 Наявність торговельних назв монопрепаратів метформіну з доплатою за 2025 р.

Слід зазначити, що за 2023 по 2025 суми доплат значно зросли, але відповідно до доповнення реєстру, асортимент ЛЗ метформіну розширився. Найбільша доплата у 2025 серед представлених препаратів відмічалася у Метформін-Астрафарм і Метформін Тева 500мг N90, Сіофор XR N120 у дозах 500 і 1000мг. Серед препаратів, що відшкодовуються повністю були наявні Діаформін СР 1000 та 500мг N 60, Метафора SR 1000мг N30 і N60, Метформін Сандоз 1000мг N60 (рис.4).

Висновки. Здійснено аналіз номенклатурного асортименту лікарських засобів, згідно з класифікацією АТС, які належать до категорії А10 «Антидіабетичні препарати», описано структуру сегмента. Визначено що найбільша доля досліджуваного асортименту припадає на монокомпонентні препарати. Було проведено фармакоеконічний аналіз ЛП метформіну для лікування ЦД 2 типу в аптечному закладі «Подорожник». Аналіз наявності монокомпонентних препаратів метформіну у аптечному закладі показав, що аптека має значне відхилення по кількості асортиментних одиниць відносно Державного реєстру ЛЗ (36,03%) та переліку програми реімбурсації (52%), що пов'язано з повільними темпами розширення асортименту. Проаналізували структуру ЛЗ для лікування ЦД 2 типу щодо виробників і встановили превалювання ЛЗ іноземного виробництва над вітчизняними. За результатами проведеного аналізу протягом 2023–2025 рр. за категоріями відшкодування ЛЗ встановлено такі основні тенденції:

- значне зростання сум доплат для більшості торговельних назв метформіну;
- поступове розширення торговельних назв ЛЗ для лікування ЦД 2 типу, зокрема у сегменті ЛЗ із модифікованим вивільненням та великими упаковками;
- збереження та часткове розширення переліку ЛЗ, що підлягають повному відшкодуванню за урядовою програмою «Доступні ліки».

Згідно з результатами проведеного дослідження, протягом 2023-2025 років було встановлено позитивну, з соціально-економічної точки зору, тенденцію до збільшення кількості відшкодовуваних препаратів метформіну у натуральних вимірах аналізу. У сукупності зазначені зміни відображають взаємодію ринкових механізмів та державного регулювання, які суттєво впливають на доступність метформіну для пацієнтів із ЦД 2 типу. Такий синергізм мінімізує фінансовий бар'єр для лікування ЦД 2 типу, що є критично важливим для запобігання ускладненням на рівні національної системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Програма реімбурсації лікарських засобів та медичних виробів «Доступні ліки» / Національна служба здоров'я України. URL: <https://nszu.gov.ua/gromadianam/dostupni-liky-ta-insulini> (дата звернення: 31.03.2026).
2. Атлас: діабет в Україні / М. Д. Тронько та ін. Київ: Індар, 2021. Вип. 1. 136 с.
3. Україна: інформаційний бюлетень на основі STEPS. Цукровий діабет серед дорослих у віці 18-69 років / ВООЗ. 2023. URL: <https://www.who.int/ukraine/uk/publications/m/item/factsheet-on-ukraine-based-on-steps-diabetes-mellitus-in-adults>(дата звернення: 30.03.2026).
4. Про затвердження Порядку визначення обсягів потреби в закупівлі лікарських засобів закладами і установами охорони здоров'я, що повністю або частково фінансуються з державного та місцевих бюджетів: Наказ МОЗ України від 11.07.2017 р. № 782. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0851-17#Text> (дата звернення: 31.03.2026).
5. З 1 жовтня пацієнти зможуть отримати інсуліни за програмою «Доступні ліки» – НСЗУ / Кабінет Міністрів України. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-1-zhovtnya-paciyenti-zmozhut-otrimati-insulini-za-programoyu-dostupni-liky-nszu> (дата звернення: 30.03.2026).
6. Деякі питання реімбурсації лікарських засобів та медичних виробів за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2021 р. № 854. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-2021-%D0%BF/ed20230701#Text> (дата звернення: 31.03.2026).

7. Державний реєстр лікарських засобів України. URL: <http://www.drlz.kiev.ua>. (дата звернення: 30.03.2026).

8. Антидіабетичні препарати. *Компендіум. Лікарські препарати України*. URL: <https://compendium.com.ua/uk/atc/a10/> (дата звернення: 30.03.2026).

9. Уніфікований клінічний протокол первинної та спеціалізованої медичної допомоги «Цукровий діабет 2 типу у дорослих»: Наказ МОЗ України від 24.07.2024 р. № 1300. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2024/07/1300_24072024_ukpmd_diabet_2.pdf(дата звернення: 30.03.2026).

10. Про затвердження Переліків лікарських засобів і медичних виробів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, станом на 10 серпня 2023 року: Наказ МОЗ України від 21.08.2023 р. № 1495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1495282-23#Text> (дата звернення: 31.03.2026).

11. Про затвердження переліків лікарських засобів і медичних виробів, які підлягають реімбурсації за Програмою державних гарантій медичного обслуговування населення станом на 23 серпня 2024 р.: Наказ МОЗ України від 04 верес. 2024 р. № 1537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1537282-24#Text> (дата звернення: 31.03.2026).

12. Про затвердження Переліків лікарських засобів і медичних виробів, які підлягають реімбурсації за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, станом на 28 серпня 2025 р.: Наказ МОЗ України від 10.09.2025 р. № 1409. URL: <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukrayini-vid-10-09-2025-1409-pro-zatverdzhennya-perelikiv-likarskih-zasobiv-i-medichnih-virobiv-yaki-pidlyagayut-reimbursaciyi-za-programoyu-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannya-naselennya-stanom-na-28-serpnya-2025-roku-3> (дата звернення: 31.03.2025).

13. У пів мільйона українців діагностовано цукровий діабет у 2023 році / МОЗ України. URL: <https://moz.gov.ua/uk/u-piv-miljona-ukrainciv-diagnostovano-cukrovij-diabet-u-2023-roci> (дата звернення: 31.03.2026).

14. International Diabetes Federation Diabetes Atlas. 11th ed. Brussels: IDF, 2025. 130 p. URL: https://diabetesatlas.org/media/uploads/sites/3/2025/04/IDF_Atlas_11th_Edition_2025.pdf (Date of access: 30.03.2026).